

ЗВУКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ ПОЕТИЧНИХ ТВОРІВ СИДОРА ВОРОБКЕВИЧА ОСТАННЬОГО ПЕРІОДУ ТВОРЧОСТІ (1876-1903)**Тетяна НИКИФОРУК,**

Буковинський державний

медичний університет, Чернівці (Україна)

kuryluk235@ukr.net

SOUND ORGANIZATION OF POETRY WORKS BY SYDIR VOROBKEVYCH OF THE LAST PERIOD OF CREATIVITY (1876-1903)**Tetyana NYKYFORUK,**

Bukovinian State

Medical University, Chernivtsi (Ukraine)

ORCID ID:0000-0003-1840-3580

Tetyana Nykyforuk. The purpose of the study. The phonical aspects of S. Vorobkevych works (1876-1903) published by O. Makovey are examined in the given article. The **methods of research** included formal, which is often based on the use of statistics, quantitative material processing, comparative, descriptive, comparison for the analysis, synthesis and synthesis of scientific theories, as well as methods of literary observation, classification and systematization. **Scientific novelty.** For the first time systematic representation of the main features of phonics in S. Vorobkevych's poetry of this period, the specifics of the sound organization of poetry works of the writer have been clarified and the hypothesis about active use of phonemic techniques by the poet was expressed. **Conclusions.** In the lyrical works of this period, the following background instruments, such as alliteration, assonance, onomatopoeia, internal rhyme, have been certified. The following examples indicate the number and quality of the phonical components. In the majority of poems of this period, alliteration is applied, and, to a lesser extent, the assonance. Internal rhyming and onomatopoeia are the best represented in the poems created at this time. Frequency of use of internal rhyming indicates the orientation of the poet on folklore-song samples. The onomatopoeia appears as a result of a well-developed sense of hearing and tact in the creative imagination of the poet. Using such means of sound organization of artistic language, the author does not give them special significance. However, there are examples of phonical elements that subconsciously arise from the author in order to reproduce specific emotional feelings. In such cases, alliteration, assonance, onomatopoeia and internal rhyme are the means of creating an individual musical worldview in harmony with the melodic imagination of the author at the level of the sound organization of the language. In such way we identified the poetry work in the sound field and came into a conclusion that it reveals Sydir Vorobkevych's own poetic style and is an important addition to the study of poetics in general.

Упродовж 1876-1903 років у житті С. Воробкевича відбуваються зміни, пов'язані з місцем роботи. Поет і далі працює в духовній семінарії, навчає дітей музики за власноруч виробленою методикою, але тепер його педагогічна діяльність набуває нових обертів. С. Воробкевич з відкриттям Чернівецького університету стає викладачем богослов'я.

За цей період було опубліковано понад півтораста поетичних творів у різних виданнях: «Весна», «Денниця», «Антологія руська», «Приятель дітей» (Коломия), «Ілюстрований календар товариства «Просвіта», «Календар буковинський», «Бібліотека для молодіжі», «Новий галичанин», «Дзвінок», «Зоря», «Буковина», «Правда»; «Буковинська зоря», «Місяцеслов буковинско-руський», «Родимий листок». Найповнішим виданням творів С. Воробкевича стала збірка «Над Прутом» (1901) з передмовою І. Франка.

Попри всі складнощі, цей період у творчості буковинця є найбільш різноманітним і найбагатшим

в аспекті використання художніх засобів української поезії.

Метою дослідження є розглянути звукові аспекти творів С. Воробкевича (1876-1903), опублікованих О. Маковеем. До **методів** дослідження належали формальні, які найчастіше базуються на використанні статистичних даних, кількісної обробки матеріалу, порівняльні, описові, зіставлення для аналізу, узагальнення та узагальнення наукових теорій, а також методи літературного спостереження, класифікації та систематизації. **Наукова новизна.** Уперше систематизовано основні риси звукоутворення в поезії С. Воробкевича цього періоду, з'ясовано специфіку звукової організації поетичних творів письменника та висловлено гіпотезу про активне використання поетом фонематичних прийомів.

Фоніка. У віршованих текстах 1876-1903 років, як і у попередніх дослідженнях періодів творчості¹, С. Воробкевич активно використовував асонанси та

¹ Nykyforuk T. «Zvukova orhanizatsiia poetychnykh tvoriv Sydora Vorobkevycha druhoho periodu tvorchoosti (1867-1875)» [Sound organization of Sydor Vorobkevich's poetic works of the second period of creativity (1867-1875)], 99-ta pidsumkova naukova konferentsiia profesorsko-vykladatskoho personalu Vysshchoho derzhavnogo navchalnogo zakladu Ukrainy «Bukovynskiy derzhavnyi medychnyi universytet» [99th final scientific conference of the teaching staff of the Higher State Educational Institution of Ukraine, «Bukovyn State Medical University»], Chernivtsi, 2018, P. 333-334.

алітерації. Найчастіше поет вдавався до накопичення голосного **-о-** та **-у-**, рідше – **-и-**, **-е-**. Фіксуємо окремі приклади з асонансами на **-а-**, та **-і-**. Щодо приголосних, то засвідчене накопичення шиплячих (**-ж-**, **-ч-**, **-ш-**). Важливе значення мають алітерації на **-р-**, **-д-**, **-с-**, **-в-** та ін.

Алітерацію грізного **-р-**, **-г-** як підсилення тривоги простежуємо в поемі «Гостинець з Боснії»:

То привид смерти, фурія люта
зажегла саклю, щоб знов
все рівнополе трупом покрилось,
з серця чуріла скрізь кров².

Цей самий засіб наявний у творі «Жовнірська пісня»:

І ударять в барабани,
загудуть в гармати...³.

Алітерація на **-р-** засвідчена в поезіях «Уже пора», «Лети, здорова пташко...», «Убога Марійка». Надмірне використання її призводить до жорсткості звучання поетичного твору:

Рицарство в світ родила,
корила Орду злу...
і хоронила віру⁴.

У поезії «Не гадай, шинкарко гарна...»

С. Воробкевич попереджає про виконання «милосвучної пісеньки». Далі поет подає:

Пригорнися, чорноброва,
раю мій розмаю⁵.

У «Жовнірській пісні» маємо ствердне **-т-**.

Повторення цього звука експлікуємо також і у вірші «До Сучави я на прощу...»:

Дід столітній – хоть літамі⁶.

У поемі «Гостинець з Боснії» спостерігаємо підсилення передачі батальних дій асонансом на **-у-**:

Штурмом шанці взяли,
вороги втікають,
а «Кельнери» інсургентів
січуть і рубають⁷.

Картина тяжкого розгрому в цьому творі супроводжує алітерація на **-в-** у поєднанні з різними голосними:

Звечеріло. Докінчилась
Робота кровава⁸.

Утім, інколи таке накопичення призводить до немилосвуччя: *До мене рано ввечір / летить весело він⁹, Сиві мраки заслонили гордих гір грізне чоло¹⁰. Приклад поганого (кепського) звукопису наявний у вірші «Чом сумуєш, бідне серце?»: ...божим раєм став весь світ...¹¹. Маємо також зразки дисонансних рим: *В него очи, як би дві / темні, чорні черешні¹². Для уникнення какофонії поет пропускає деякі звуки при збігові приголосних: *Як в ирїй журавлі летіли восени¹³.***

У поезії «Ліс дрімає, лиш верхами...» С. Воробкевич використав алітерацію на **-ж-**, **-ч-**, **-ш-**, **-щ-**, зімітувавши шелест листя в лісі.

У поезіях «Через Прут, через Прут...», «Літають ластівки малі...», «Вечір над ставом» за допомогою алітерації **-с-**, **-ж-**, **-ч-**, **-ш-**, **-щ-** передано шум води:

Від вітру троща шелестить,
Пливе ген-ген шувар,
Вода мутна з лотік шумить,
Шумить весь луг і яр¹⁴.

Такі звукоімітації визначаємо як фонопоею.

Або:

Утихло все кругом,

лиш колесо у тім млині не спить спокійним сном¹⁵.

У вірші «Серенада» мотиви спокою, сонливості підтримано алітерацією на **-с-**:

І ти, миленька мого серденька,
ти, мій Серафе, спи!

Сон солоденький сни!¹⁶.

Треба відзначити, що там, де поет описує батальні сцени або щось грізне і страшне, то вдається до алітерації на **-г-**, **-г-**, **-р-**. У тому разі, коли поет малює тишу, ніч, засинання, маємо алітерації на **-с-**, **-ч-**, **-л-**.

У сегменті наслідування звуків природи спостерігаємо явище фономімесису (умовного відтворення звуків природи): *Зу-зу-зу-ся, Зузана, / Пан-пан-нуця кохана¹⁷, «Тпррру!» і кіньми став¹⁸, Бум!... Бум!... / До схід сонця в ранці¹⁹. У поемі «Гостинець з Боснії»: «Трам, там, там! Трам, там, там! Чуї як кличе барбан... / Бум!... Бум! До схід сонця вранці / загралив гармати²⁰. Кожну строфу поезії «У степах» супроводжує фономімесис: *Степ безкраїй воскресає:**

² Vorobkevych I. Tvory: [Works: in 3 volumes] u 3 t. Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 345 [in Ukrainian].

³ Ibidem, P. 115.

⁴ Ibidem, P. 148.

⁵ Ibidem, P. 200.

⁶ Ibidem, P. 125.

⁷ Ibidem, P. 346.

⁸ Ibidem, P. 347.

⁹ Ibidem, P. 163.

¹⁰ Ibidem, P. 166.

¹¹ Ibidem, P. 142.

¹² Ibidem, P. 172.

¹³ Ibidem, P. 171.

¹⁴ Ibidem, P. 170.

¹⁵ Ibidem, P. 206.

¹⁶ Ibidem, P. 129.

¹⁷ Ibidem, P. 185.

¹⁸ Ibidem, P. 330.

¹⁹ Ibidem, P. 345.

²⁰ Ibidem, P. 245.

Кукуріку!²¹, Пугу! пугу! *Ми козаки з Великого Лугу!*²², *Гурра-га! гурра-га!* / *в ім'я боже на врага!*²³
У драматичному творі «Убога Марта» (1878): 1) *пісня Сруля: Брень, брень, брень, дзень, дзень, дзень*²⁴ [29, с. 102]; 2) *пісня Проця: Гоя! гоя! гоя!*²⁵; 3) *пісня гуцулів-легінів: Тріс! трас! Піф! паф!*²⁶.

Ономатофонія представлена такими зразками: *щодня гудів величний храм*²⁷, *Тільки чорний ворон краче, / за зимою щиро плаче*²⁸ та ін. *Гей, цимбал, забренить*²⁹. Бачимо тут і наслідування звуків природи, птахів, музичних інструментів тощо. У двох останніх прикладах поет підбирає рими до фономімесису.

Цікаві звукові явища засвідчено в піснях п'єс «Пан Мандатор» (1883), «Новий двірник» (1888).

1) У пісні першого парубка:

Чуй, цимбали як дрібзяшки, / Ой, бринять, ой бринять!³⁰.

2) У пісні Бороніслава:

Я пан мандатор де Похвальський —

Гм, гм, гм, гм, гм!³¹.

3) У пісні Броніслава:

Цо-цо-цокотуху

Фай-фай-файненьку³².

4) У пісні Гаврила Чорнила:

Гайдада! Гайдада!³³.

Надзвичайно майстерні звукові повтори поет представив у п'єсі «Пані молода з Боснії» (1880):

Сандул (пряде) Фурр, веретінця, фуррр!³⁴.

Катеринка. Соловейко щецбетав:

Цікіть, цікіть, цікіть.

Федько. Лю, лю, лю, люлечко³⁵.

Панкрацій. Татагабакерця³⁶.

Мотиви радості та втіхи підкріплені асонансами на -о- в поезії «Лік на похміле»:

Ци то шинкарки очи

зробили чудо то³⁷.

Загальний процент творів із внутрішніми римами – 46.

Переважають внутрірядкові рими – 77 %. Решта припадає на міжрядкові внутрішні рими. Найактивніше представлено співзвуччя закінчень близькорозташованих слів: *Сіва- ли
, щецбетали* / *солодку пісьнь любви*³⁸; *Я гину, сину* – *так судилось*³⁹; *З рибчиною, дівчиною, / Марійкою з Розтік*⁴⁰; *Прозимуєш, пробідуєш* / *тутки на морозі сам*⁴¹. Продуктивним є римування піввірша з кінцем рядка: *Я б тобі щоднини пригравав / думи, пісні милі, чарівні*⁴²; *Як погляну, з болю вяну*⁴³. Зчаста поет використовує «трикутні» рими: *Ви зірниць серед ночі, сині очи ви дівочі*⁴⁴; *Потанцюєм, заспіваєм* / і журбу позабуваєм⁴⁵.

Крім того, зафіксовано багато прикладів «вертикальних» звукових перегуків (рима початків рядків, піввіршів, кінця верса з початком наступного, початку з кінцем наступного та їх комбінації): таке явище притаманне і ранньому періоду Творчості С. Воробкевича⁴⁶ *на недолю, горе, зло, / на застою і безладе*⁴⁷; *Ох, Василю, Васильчику, / раю мій, розмаю*⁴⁸; *Хорошу Ірину / обняв, пригорнув, цілував*⁴⁹; *Вся природа задрімала / і заснула мирним сном*⁵⁰; *но водов не розтускав, / знав він ...*⁵¹.

²¹ Ibidem, P. 352.

²² Ibidem, P. 353.

²³ Ibidem, P. 353.

²⁴ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. [Works: in 3 volumes], Lviv: Prosvita, 1909, T. 3, P. 102 [in Ukrainian].

²⁵ Ibidem, P. 116.

²⁶ Ibidem, P. 123.

²⁷ Ibidem, P. 159.

²⁸ Ibidem, P. 167.

²⁹ Ibidem, P. 173.

³⁰ Vorobkevych I. Tvory: u 3 t. Lviv: Prosvita, 1909, T. 3, P. 161.

³¹ Ibidem, P. 283.

³² Ibidem, P. 287.

³³ Ibidem, P. 300.

³⁴ Ibidem, P. 346.

³⁵ Ibidem, P. 368.

³⁶ Ibidem, P. 368.

³⁷ Ibidem, P. 117.

³⁸ Vorobkevych I. Tvory: [Works: in 3 volumes] u 3 t. Lviv: Prosvita, 1909, T. 1, P. 171 [in Ukrainian].

³⁹ Ibidem, P. 178.

⁴⁰ Ibidem, P. 191.

⁴¹ Ibidem, P. 208.

⁴² Ibidem, P. 169.

⁴³ Ibidem, P. 110.

⁴⁴ Ibidem, P. 110.

⁴⁵ Ibidem, P. 115.

⁴⁶ Kuryliuk T. «Zvukova orhanizatsiia poetychnykh tvoriv Sydora Vorobkevycha rannoho periodu tvorchosti (1863-1867)» [Sound organization of Sydor Vorobkevych's poetic works of the early creative period (1863-1867)], *Materialy VII Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Pershyy krok u nauku»*. T. 2 [Materials of the VII All-Ukrainian Scientific and Practical Conference «The First Step in Science». T. 2], Luhansk: Hlobus-Print, 2012. P. 78-82.

⁴⁷ Ibidem, P. 157.

⁴⁸ Ibidem, P. 172.

⁴⁹ Ibidem, P. 181.

⁵⁰ Ibidem, P. 170.

⁵¹ Ibidem, P. 189.

Висновки. У ліричних творах цього періоду засвідчені такі фонетичні засоби, як алітерація, асонанс, звуконаслідування, внутрішня рима. Наступні приклади вказують на кількість і якість звукових компонентів. У більшості віршів цього періоду застосована алітерація, меншою мірою – асонанс. Внутрішнє римування та звуконаслідування найкраще представлені у віршах, створених у цей час. Частота вживання внутрішнього римування свідчить про орієнтацію поета на фольклорно-пісенні зразки. Звуконаслідування постає внаслідок добре розвиненого слуху й такту у творчій уяві поета. Використовуючи такі засоби звукової організації художньої мови, автор не надає їм особливого значення. Проте є приклади фонічних елементів, які підсвідомо виникають у автора з метою відтворення конкретних емоційних почуттів. У таких випадках алітерація, асонанс, звуконаслідування та внутрішня рима є засобами створення індивідуального музичного світогляду, співзвучного мелодійній уяві автора на рівні звукової організації мови. Таким чином, ми ідентифікували поетичний твір у звуковому полі та дійшли висновку, що він розкриває власний поетичний стиль Сидіра

Воробкевича та є важливим доповненням до вивчення поетики загалом.

Тетяна Никифорук – кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов Буковинського державного медичного університету. Автор понад 150 науково-методичних публікацій. Відповідальний секретар спільного українсько-румунського наукового журналу «Актуальні питання суспільних наук та історії медицини». Коло наукових інтересів: теорія віриознавства загалом та поетика віршованих творів С. Воробкевича, українська, латинська та англійська медична термінологія.

Tetyana Nykyforuk – PhD, Associate Professor of the Department of Foreign Languages in Bukovynian State Medical University. Author of over 150 scientific and methodological articles. Executive secretary of Ukrainian-Romanian scientific journal «Current Issues of Social Studies and History of Medicine». Scientific research interests: the creation of poetry and poetics of S. Vorobkevych's verses, Ukrainian, Latin and English medical terminology.

Received: 18.05.2024

Advance Access Published: July, 2024

© T. Nykyforuk, 2024